

ИВАН ЕФРЕМОВ АЛЕРГОРХОЙ-ХОРХОЙ

Превод от руски: Любен Велчев, 1949

chitanka.info

АЛЕРГОРХОЙ-ХОРХОЙ^[0]

Дойде ред на геодеза Михаил Илич Зубов, картографните трудове на когото много поправиха и допълниха картите на Далечния Изток.

— Като изслушах разказите ви, разбрах, че мога да ви разкажа за едно чудно произшествие, което се случи с мене — почна той. — Наскоро, при последното ми пътуване в Монголия, изпитах нещо такова, което не можеш изведнаж да разкажеш, па и не на всекиго... Зубов бързо запали цигара и няколко пъти жадно смукна от нея.

По покана от правителството на Монголската Народна република работих две години, като извършвах геодезни работи по южната граница на Монголия. Накрая ми оставаше да поставя и изчисля дватри астрономически пункта^[1] в югозападния ъгъл от границата на Монголската република с Китай. Изпълнението на това представляше сериозна задача в труднопроходимите безводни пясъци. Екипирането на голям камилен керван изискваше много време. Освен това предвижването по този архаичен начин ми се струваше нетърпимо бавно, особено след като бях свикнал да преминавам от едно място на друго с автомобил. Вярната ми бензинова тон и половина камионетка

дотогава ми служеше добросъвестно, но разбира се, да се пъхна в нея в толкова страшните пясъци, просто беше невъзможно. Под ръка нямаше друга подходяща кола. Докато ние с представителя на монголския научен комитет си блъскахме главите как да излезем от това положение, в Улан-Батор пристигна една голяма научна експедиция на Академията на науките. Нейните новички, отлично обзаведени камиони, снабдени с някакви особени свръхгуми, специално за предвижване по пясъците, плениха цялото население на Улан-Батор. Шофьорът ми Гриша, много млад, увеличащ се, но способен механик, любител на далечните пътувания, вече неведнаж изтича в гаража на експедицията, където със завист разглеждаше невиджданото нововъведение. Именно той ми даде идеята, след осъществяването на която с помощта на научния комитет нашата камионетка получи нови „крака“, според израза на Гриша. Тези „крака“ представляваха от себе си много мънички колела, може би помалки от спирачни барабани, на които се слагаха извънредно дебели, с едри нарезки гуми. Изпитването на камионетката ни в пясъците с тия свръхгуми показва нейната действително великолепна способност да се движи. На мене, човек с голям опит по движението с автомобил в различни места без пътища, ми се струваше просто невероятна лекотата, с която колата вървеше по най-сипкавия и дълбок пясък. Що се отнася до Гриша, той се кълнеше да измине с тези свръхгуми цялата Гоби от изток до запад, без да спира.

Автомобилните ръководители на експедицията ни снабдиха освен със свръхгуми и с разни упътвания, съвети, а също и с много добри пожелания. Скоро нашата къща на колела, като се сбогува с Улан-Батор, изчезна в облак прах и се понесе по направление на Цецерлиг. В покритата с брезент, като фургон, каросерия лежаха скъпоценните свръхгуми, дрънкаха баките за вода и запасното варелче с бензин. Многобройните пътувания бяха ни създали точно разписание за настаняването на хората и на нещата. Аз седях в кабината със шофьора зад специално приспособена подвижна масичка за пикетажната книжка. Тук се намираше също мъничък морски компас, по който записвах курса, а по километражника — изминатото от колата разстояние. В каросерията, в предните ъгли, се намираха два големи сандъка със запасни части и гуми. На тях седяха: помощникът ми — радиотелеграфист и изчислител, и водачът Дархин, умен стар монголец, който много нещо беше видял през живота си и изпълняваше

длъжността на преводач. Той седеше на сандъка отляво, за да показва на Гриша посоката, като се навежда към прозорчето на кабината. Радиотелеграфистът, мой едноименник, страстен ловец, седеше на десния сандък с бинокъл и винтовка, като същевременно пазеше теодолита и универсала на Хилдебрандт^[2]. Зад тях каросерията беше грижливо запълнена със сгънати постелки, палатка, съдове, храни и други неща, необходими при пътуване.

Пътят водеше към езерото Орок-нор и оттам в най-южната част на Тайшириулския аймак^[3], в задалтайската Гоби, около триста километра южно от езерото. Нашата камионетка пресече Хангайските планини и излезе на големия автомобилен път Чжибхулант — Саир-усу. Тук, в селището Таца-гол, в големия гараж ние проверихме камионетката и се запасихме с гориво за целия път, като по такъв начин се подготвихме за решителната схватка с неизвестните пясъчни пространства на задалтайската Гоби. Бензин за обратния път трябваше да ни насипят в Орок-нор.

Всичко вървеше много добре в това съдбоносно пътуване. До Орок-нор попаднахме на няколко мъчни пясъчни участъци, но с помощта на вълшебните свръхгуми ги минахме без особени мъкотии и към вечерта на третия ден видяхме преливащата се в червеникава светлина леко нахъбена повърхностна планините Арца-Богдо. Моторът бодро попуфкваше по нанагорницата, сякаш се радваше на вечерната прохлада. Реших да се възползувам от студената нощ и ние пътувахме в мятаната се светлина на фаровете почти до зори, докато не забелязахме от гребена на един глинен хълм тъмната лента храсти по брега на Орок-нор. Водачът и Миша, които дремеха отгоре, слезоха от камионетката. Беше намерена площадка за почивка, събрахме гориво, и цялата ни малка дружина весело се разположи върху вълнения губер край камионетката да пие чай и да обсъжда плана за по-нататъшните действия. Оттука започваше непознатият маршрут и аз исках още в началото му да извърша наблюдения и да поставя астрономическия пункт, като проверя струващите ми се съмнителни наблюдения на Владимирцев. Шофьорът искаше хубавичко да провери и да подготви камионетката, Миша — да убие дивеч, а старият Дархин — да поприказва за пътя с местните монголци. Обявеният от мене престой за едно денонощие бе приет с всеобщ възторг.

Като определихме от коя страна и под какъв ъгъл камионетката ще ни защити повече време от лъчите на утринното слънце, ние налягахме край нея върху широкия вълнен губер. Влажният ветреца едва шумолеше в тръстиката и особеното ухание на някаква трева се смесваше с миризмата на нагрятата камионетка — комбинация от миризми на бензин, гума и масло. Така приятно беше да протегне човек уморените си крака и легнал по гръб да се вглежда в изясняващото се небе. Аз бързо заспах, но много преди това чух до себе си равнормалното дишане на Гриша. Водачът и помощникът ми дълго си шепнаха за нещо. Събудих се от жегата. Слънцето, свило голяма част от сянката, хвърляна от камионетката, беше силно напекло краката ми. Шофьорът полугласно си тананикаше и се занимаваше с предните колела. Миша и водачът ги нямаше. Станах, изкъпах се в езерото и като изпих приготвения от мене чай, почнах да помагам на шофьора в смазването и потягането на разни части от шасито.

Гърмежите, които се чуваха в далечината, показваха, че Миша също не губи времето си напразно. Едва надвечер свършихме грижите около камионетката. Миша донесе няколко патици — от тях две много хубави и от непознатата на мен порода. Шофьорът се залови с приготвянето на супата, а Миша нагласи походната антена и измъкна радиостанцията, като започна да я подготвя за нощното приемане на сигналите за времето. Аз скитах около лагера, като избирах площадка за наблюдение и поставяне на стълба. Когато се приближих до камионетката, видях, че вечерята е вече готова. Водачът, който по това време също се беше върнал, разказваше нещо на шофьора и на Миша. Но щом се появих, старецът млъкна. Като се засмя силно и безгрижно, Гриша ми каза:

— Заплашва ни Дархин, никакво спасение няма, Михаил Илич! Разправя, че утре ще попаднем направо в лапите на дявола!...

— Какво има, Дархин? — запитах аз водача, като седнах близо до вкусно миришещата тенджерата, сложена върху постлания брезент.

Старият монголец сърдито изглежда шофьора и с мрачен вид каза:

— Гришка винаги смееш, той съвсем не разбираш беда...

Веселият смях на младите хора, който последва тия думи, съвсем разсърди стареца.

Аз успокоих Дархин и почнах да го разпитвам за утрешния път. Излезе, че той е получил подробни сведения от местните монголци. Със сухо стръкче от дерес^[4] Дархин начерта върху пясъка няколко тънки

линии, които означаваха отделните планински групи, на които тук се разпадаше Монголският Алтай. През една широка долина, западно от Арца-Богдо, пътят ни водеше право на юг по стара керванска пътека, през пясъчна равнина, към кладенеца Цаган-Тологой, до който според думите на Дархин имало петдесет километра. Оттам започваше твърде хубав път по глинеата, напоена със сол почва, и продължаваше около сто и петдесет километра, чак до планинската верига Ноин-Богдо. Зад тези планини се намираше широка ивица от страшни пясъци — не помалко от седемдесет километра от север на юг — пустинята Долон-Хали-Гоби, а зад нея, до самата граница на Китай, се простираха пясъците на Шаргин-Гоби. Тези пясъци, според думите на Дархин, бяха съвсем безводни и безлюдни и се славеха сред монголците за зловещо място, в което е опасно да се попадне. Също такава лоша слава се носела и за западния ъгъл на Долон-Хали-Гоби. Помъчих се да уверя стареца, че при бързината на камионетката ни — той можа да я опознае през време на пътуването ни — пясъците не ще бъдат опасни за нас. Па и ние не се готвим да оставаме дълго всред тях. Аз само ще погледна звездите и — обратно. Дархин мълчаливо поклати глава и не каза нищо. Обаче не се отказа да пътува с нас.

Нощта мина спокойно. Аз с мъка и без желание станах преди съмване, разбуден от Дархин. Моторът силно зашумя в предутринната тишина, като будеше спящите още птици. Свежата прохлада извикваше лек трепет, но в кабината аз се стоплих и спуснах стъклото. Камионетката вървеше бързо, като силно се клатушкеше. Пейзажът с нищо не привличаше вниманието и аз скоро почнах да дремя. Хубаво се дреме, ако лакътят на свитата ръка се издаде през прозорчето на кабината и главата се сложи върху ръката. Аз се събуждах при силните тръскания, поглеждах компаса и отново задрямвах, докато се напах. Шофьорът спря камионетката. Аз запуших и прогоних последните остатъци от съня. Намирахме се точно в полите на планините. Слънцето вече силно печеше. Свръхгумите се бяха нагрили дотолкова, че човек не можеше да се допре до техния набразден черен каучук. Всички слязоха от камионетката да се поразтъпчат. Гриша както винаги оглеждаше своята „машинка“ или „маша“, както още наричаше доблестната тон и половина камионетка. Дархин се вглеждаше в тъмните червеникави склонове, от които се нижеха в степта дългите опашки на сипеи. Слънчевите лъчи падаха успоредно с линията на

планините и всяка вдлъбнатина на кафявите или карминено-червените урви, всяка долинка и издълбано от пороищата място бяха изпълнени с плътни сини сенки, които образуваха най-фантастични шарки.

Аз се любувах на чудноватата окраска и за първи път разбрах откъде вероятно водят началото си синьо-червените шарки по монголските килими. Дархин показва далече в страни, на запад, една широка долина, която разрязваше напъряко планинската верига, и когато насядахме по местата си, шофьорът зави камионетката почти под прав ъгъл в дясно. Слънцето все по-силно нажежаваше покривката и кабината, мощността на прегретия мотор спадна и дори по малки нанагорнища трябваше да се изкачваме с първа скорост. Почти непрекъснатото виене на амбриажа действуваше угнетително на Гриша и аз неведнаж улавях пълните му с укор погледи, но не давах да се разбере, като се надявах да стигнем до някаква вода, за да не изразходваме хубавата изворна вода, която бяхме взели от езерото. Очакванията не бяха напразни. Отляво се мярна стръмният склон на дълбока клисура, с трева по дъното, същата онази клисура, в която ни предстоеше да навлезем. Няколко минути нанадолнище — и Гриша, като се усмихваше доволно, спря камионетката върху зеленеещата се трева. Под урвестите скали, според характера на мястото, трябваше да има извор. Стръмните скали хвърляха благодатна сянка. Нейният синкав плащ ни скри от яростта на безмилостния цар на пустинята! — слънцето, и ние се заловихме да пием чай и лениво да пушим в подножието на скалите.

Щом слънчевият пек почна „да отслабва“, ние всички заспахме, за да съберем сили за нощното пътуване. Аз спях дълго и едва отворил очи, чух високото провикване на шофьора: „Гледайте по-скоро, Михаил Илич! Все се страхувах, че ще се усипите и не ще видите...“ Още сънен, аз дори се уплаших — нищо не можех да разбера, истински пожар наоколо!

Наистина, заобикалящият ни пейзаж изглеждаше невероятно съновидение. Отвесните стени на червените скали в ляво и в дясно от нас аленеяха като истински пламък в лъчите на залязващото слънце. Дълбоката синя сянка се разливаше надлъж по планинските поли и по дъното на клисурата, като изглаждаше малките грапавини и придаваше мрачна отсенка на местността. А над всичко това се издигаше плътната стена на аления огън, в която чудноватите форми на стърчащите скали създаваха сини хлътнатини. Из тия хлътнатини се подаваха кули, тераси, арки и стълби, които също тъй ярко пламтяха — цял фантастичен град от пламъци. Право пред нас, в далечината, в клисурата, се съединяваха двете стени — лявата огнена, дясната възчерно-синя. Гледката беше толкова пленителна, че всички ние, независимо от разликата във възрастта и културата, замръзнахме в неволно мълчание.

— Е, е... — Гриша пръв се опомни. — Опитай се да разкажеш в Улан-Батор за такова чудо — момичетата ще престанат да се разхождат с тебе, ще кажат: здравата се е напило момчето... Навлязохме в такива места, че май Дархин ще излезе прав...

Монголецът не каза нищо при споменаването на името му. Той неподвижно седеше на вълнения губер и не откъсваше очи от пламтящата клисура. Огнените бои гаснеха, като постепенно посиняваха. Отнейде едва полъхна прохлада. Време беше да тръгваме. Ние попушихме, унищожихме по една кутия сгъстено мляко и покривът на кабината отново закри небето от мене. Пътят бягаше под края на радиатора и калника на камионетката. Обърнал към мен изпъкналият си тил с прешленест кабел, фарът напрегнато се бе втренчил напред, като потреперваше при силните тръскания. Преди да се смрачи, ние се приближихме до кладенеца Бор-Хисути, който представляваше от себе си заграден с камъни извор, с възгорчива вода. Напред в сгъстяващия се здрач се мяркаха някакви хълмове, имената на които Дархин не знаеше.

Стъмни се. Кръстосаните лъчи на фаровете затичаха пред камионетката, като увеличаваха в своята плъзгаща се полегатата светлина всички дребни неравности по пътя. Мракът се сгъсти още повече и чувството на откъснатост от целия свят стана още по-силно. Право пред нас се издигаше тъмна маса с неопределени очертания — навярно някакви хълмове. Време беше да спрем и отдъхнем до разсъмване. Край хълмовете можеше да има долове — нощното пътуване тук беше рисковано. Скоро в почервявящото небе ясно изпъкнаха закръглените върхове на хълмовете — гребенът Ноин-Богдо, който на това място беше много снишен. Като го преминахме леко, ние спряхме на изхода от широката долина, за да сложим свръхгумите; навлизахме в Долон-Хали-Гоби. Пустинята се разстилаше пред нас с монотонния си червеникаво-сив килим. Далече, в мъгляво було, едва се прозираше ивичка планини. Тези планини, които носеха древното име Койси-Кара, именно бяха целта на моето пътуване. Аз исках да поставя астропункт^[5] на ниската планинска верига, която разделя двете пясъчни морета на Задалтайската Гоби. Ако намерехме там вода, като използвахме свръхгумите, бихме могли да пресечем пясъците на Шаргин-Гоби приблизително до китайската граница и да извършим още едно наблюдение. Тъй или иначе, трябваше да се бърза. Вероятността да намерим вода в непознатото на водача място беше малка, а да се отклоним настрана от пътя би било опасно, поради неизбежния преразход на гориво. Ние тръгнахме на път, въпреки че над пясъците вече трептеше булото на знойната мараня. Срещу нас идваха безкрай все нови и нови вълни на застиналото топло море от пясък. Жълтият цвят на пясъка понякога се сменяше с червеникав или сив; разноцветни преливания на слънчевата игра от време на време тичаха по склоновете на пясъчните дюни. Понякога върху гребените на тези дюни се клатеха някакви сухи и корави треви — жалко пламване на живот, което не можеше да победи общото впечатление на умряла земя...

Съвсем ситният пясък проникваше навсякъде и лягаше като матова пудра върху черната мушама на седалището, върху широкия горен край на предната броня, върху бележника и стъклото на компаса. Пясъкът хрустеше между зъбите, дращеше възпаленото лице при триене на потта, правеше кожата на ръцете грапава, покриваше всички предмети в каросерията. На спирките аз слизах от камионетката и се изкачвах на най-високите бархани, като се мъчех да видя без бинокъла

края на страшните пясъци. Нищо не се виждаше през бледожълтото було. Пустинята изглеждаше безкрайна. Като гледах камионетката, която стоеше наведена на една страна с разтворени като криле вратички, аз се мъчех да надвия обземащата ме понякога тревога. В същност, колкото и да са добри новите гуми, малко ли нещо може да се случи с камионетката? А в случай на сериозно, непоправимо на самото място счупване ние имахме малко шансове да се измъкнем от тази безлюдна местност... Не ли много смело се впуснах аз в тези необхватни пясъци, като рискувах живота на доверилите ми се хора? Такива мисли все по-често ме обземаха в пясъците на Долон-Хали. Но аз вярвах в нашата камионетка. Също тъй успокоително ми действуваше и старият Дархин. Малкоподвижното му „будийско“ лице беше съвсем спокойно. А пък младите ми спътници не се замисляха особено над възможните опасности.

Смущаваше ме обстоятелството, че след петчасовото пътуване пред нас, както преди, не се виждаха никакви планини. На шестдесет и седмия километър пясъчните вълни явно се заснишаваха и същевременно започна нагорнище. Разбрах каква е работата, когато след някакви си пет километра превахме малко глинещо възвишение и Гриша изведнаж намали скоростта на камионетката. Пясъците на Долон-Хали изпълваха просторна плоска котловина и аз, разбира се, не можех да видя далечните планини, докато се намирах на дъното ѝ. Щом се изкачихме на края на котловината, ние се намерихме на възвишение, равно като маса, плътно насипано с дребни кръгли камъчета и планините неочаквано изпъкнаха право на юг, на петнадесет километра от нас. Плоският чакъл, който покриваше цялото видимо пространство, имаше блестящ тъмно-шоколаден, понякога почти черен цвят. Не може да се каже, че тази гола черна равнина правеше радостно впечатление. Но за нас излизането на равен и твърд път беше истинска радост. Дори невъзмутимият Дархин поглаждаше с пръсти рядката си брадичка, като доволно се усмихваше. Милите свръхгуми отидоха да почиват в каросерията. А ние се понесохме на обикновените гуми по мрачната равнина. След бавното движение през пясъците бързината, с която стигнахме до планините, изглеждаше необикновена. Известно време трябваше да се лутаме в полите на планината, за да търсим вода.

На залез слънце бяхме по южната страна, гдето в една дълбока долчинка открихме извор, който изтичаше в голяма клисура. Сега бяхме

осигурени с вода. Без да дочакам чая, аз се отправих заедно с Миша на най-близкия връх, за да успея да намеря, преди да се стъмни, удобна площадка за астрономическия пункт. Планините бяха ниски, оголените им върхове се издигаха на триста метра. Планинската верига имаше своеобразни очертания на лунен сърп, отворен на юг, към пясъците на Шаргин-Гоби, а с изпъкналата страна, с по-стръмни склонове, обърнат на север. От южната страна на планинската дъга, между рогата на полумесеца, се проточваше във вид на права линия урва, която слизаше към високите бархани на пясъчното море. Над урвата имаше равно плато, обрасло с висока и жилава трева. Конусовидни отделни върхове с остри назъбени връхчета ограничаваха платото от три страни. Изглоганите от ветровете планини изглеждаха мрачни. Страшно чувство на загубеност ме обзе, когато се вглеждах в безкрайните равнини на юг, изток и север. Само на запад, в далечината, се мъглявееха още някакви планински върхове, също тъй ниски, безцветни и самотни, както и тези, от които наблюдавах.

Платото във вътрешността на полумесеца беше идеално за наблюдения; затова пренесохме на него радиостанцията и инструментите. Скоро тук също се преместиха шофьорът и водачът, като доवлякоха постелките и храната. Далеч долу стоеше камионетката ни, която оттук приличаше на сив бръмбар. Мъртвата тишина на безжизнените планини, нарушавана само от едва чуващия се шум на вятъра, неволно навея мечтателно настроение на всички ни. Спътниците ми се настаниха да почиват върху вълнения губер и само Миша без да бърза съединяваше контактите на сухите батерии. Аз се приближих до края на урвата и дълго гледах надолу към пустинята. Скали с изровена от изветряването повърхност се издигаха над слабо лъщящия като сребро рядък пелин. Еднообразната далечина се губеше в червеникавото було на залеза, а отзад грозно и мрачно стърчаха нагоре замъглени остри върхове. Безкрайна смъртна тъга, нищо неочакващо безмълвие вееше над този полуразрушен скелет от планини, които се разпадаха на пясък и се вливаха в безименните бархани на настъпващата пустиня. Като гледах тази картина, аз си представих лицето на Азия като грамадна площ стара, уморена от живота земя — горещи безводни пустини, които пресичат повърхността на материка. Тук е свършила борбата на първичните космически сили и на живота, победила е безстрастната сила на ентропията^[6] и само

неподвижната материя на планинските скали още водеше своята мълчалива борба с разрушението. В тази борба на мъртвата материя се чувствуваше обречеността и тъгата на безнадеждното отчаяние, скрито под маската на неподвижно безразличие. Именно това беше написано върху лицето на Азия — такова, каквото го видях онази вечер. Неизразимата скръб на окръжаващото изпълни и моята душа.

Така размишлявах, когато изведнаж потискащата тишина отстъпи под веселите звуци на фокстрота. Контрастът беше толкова неочакван и силен, че заобикалящият ме свят като че ли се разпадна и аз не изведнаж схванах, че Миша случайно беше уловил някаква чуждестранна станция. И хората изведнаж се оживиха, заговориха, почнаха да се грижат за яденето и за чая. Доволен от направеното впечатление, Миша още дълго държа опъната невидимата нишка, която свързваше загубените в пустинята изследователи със живия и топъл пулс на далечния човешки живот.

Нощта, както винаги, беше ясна. Тук, високо на платото, беше прохладно. Булото на нагретия въздух не пречеше, както обикновено, на наблюденията. Само ние с Миша не спяхме. Но сега вниманието ми отлетя в такава далечина, пред която всички земни картини изглеждаха мигновена сянка — звездите бяха над мене. Към тях беше насочена тръбата на моя инструмент. Уловената в нишките на кръстачката звезда гореше с ярка светлина, лимбът^[7] сребристо блестеше в слабо осветеното прозорче на вернера^[8]. Под окулярите на хоризонталния и вертикалния кръг бавно се сменяваха чертичките на скалата, докато в радиослушалките се носеха отмерените въздрезгави сигнали за времето.

Два пъти вече повтарях наблюденията, като сменявах начина, защото исках да получа абсолютно вярно определение. Дълго време никой няма да дойде тук, да повтори и провери данните ми, и дълго време картографите ще се опират на тази точка, която сега има точно място върху повърхността на земното кълбо... Най-после угасих лампичката и отидох да спя. Малкото колче остана до сутринта, като обозначаваше точката, в която утре помощниците ми ще забият и ще залейат с цимент железния кол с медна дъсчица. Натрупаната отгоре висока пирамида камъни отдалече ще показва астрономическия пункт в най-забравената от бога и от хората местност. Наистина, това не е лош спомен за себе си и не е лош вид творческа работа за обща полза...

В чистия и прохладен въздух на платото, под ниските звезди, аз се наспах добре и затова се събудих рано. Утринният ветрец беше хладничък. Всички вече бяха станали и се занимаваха с поставянето на желязното стълбче. Протегнах се и реших да полежа още, като пушех и обмислях по-нататъшния ни път. Ако пясъците на Шаргин-Гоби се окажат мъчни за камионетката ни, аз реших да не рискувам, като гоня въображаемата линия на границата сред пустинните пясъци. Все пак, преди да обърна назад, към зеления живот на орокнорските брегове, аз намислих да навляза малко в пясъците на Шаргин-Гоби, за да си съставя представа за тази пустиня. В далечината бях различил малко възвишение. Именно там исках да отида и да разгледам с бинокъл пустинята нататък към юг и към китайската граница.

Като пристъпваше тихо, Дархин се приближи до мене. Щом видя, че не спя, седна при мене и тихо запита:

— Как, решил вървим през Шаргин-Гоби?

— Не, реших да не отиваме — отговорих аз. Лицето на стареца трепна, тесните очи радостно блеснаха. — Само малко ще навлезем, ей там — аз се подигнах на лакът и посочих с ръка към далечния хълм.

— Защо? — учуди се монголецът. — По-добре лошо място съвсем не отиваме, добре обратно вървиме.

Побързах да стана от вълнения губер и с това прекъснах бърбенето на стария водач. Слънцето още не бе напекло пясъка, когато тръгнахме със свръхгумите право към вътрешността на пустинята, като държехме посоката към групата хълмове... Шофьорът тананикаше весела песенчица, заглушавана от виенето на амбриажа. Клатушкането, както винаги, почна да ми действа приспивателно. Но дори през дрямката забелязах някаква необикновена отсенка в пясъците на Шаргин-Гоби. Ярката светлина на вече силно припичащото слънце боядисваше с морав цвят склоновете на барханите. Сенките в този час изчезваха и различната степен на осветяване пясъците се отражаваха само в по-голям или по-малък примес от червен тон. Този необикновен цвят още повече подчертаваше мъртвината на пясъците.

Може би незабелязано съм заспал за няколко минути, защото се събудих от мълчанието на мотора. Камионетката стоеше на един бархан, като беше спуснала предницата си в снишаващия се ронлив склон, по който още се търкаляха надолу обезпокоени песъчинки.

Натиснах бравата, блъснах вратичката на кабината, излязох на стъпалото и се озърнах.

Напред и в страни се издигаха гигантски бархани с невиждани размери. Лъжливата игра на слънцето и въздушните потоци ме беше накарала да ги взема за далечни планини. Аз и сега не разбирах как можах да се излъжа, защото само преди няколко минути бях готов да се закълна, че съвсем ясно видях група хълмове. Като затъвах в пясъка, аз се изкачих на един голям бархан и почнах да разглеждам пясъчното море на юг. Монголецът се присъедини към мене. Лукави искрички святкаха в тъмните му очи. Беше ясно, че по-нататъшното пътуване на юг нямаше смисъл: в далечината не се виждаха никакви хълмове или планини. Дархин твърдеше, че монголците му разказвали за пясъци, които се простирали чак до границата. Можеше да обръщаме назад. Спътниците ми явно се зарадваха на тази заповед. Безмълвните морави пясъци действаха угнетително върху всички. Гръмливата песен на мотора отново възтържествува над пясъчния покой, камионетката се наведе, леко се плъзна по склона и обърна фаровете си назад към север.

Аз сгънах и скрих бележника си, покрих компаса и се приготвих да продължа нарушената дрямка. Както винаги, жегата вече се проявяваше в нервно безпокойство.

— Е, Михаил Илич, ако се понапечем по-хубавичко, утре ще стигнем до Орок-нор или най-малко до горящите скали — каза Гриша, при което равните му зъби блеснаха върху потното, почерняло от слънцето лице.

Звънливо тракане над главата ни накара да трепнем. Радиотелеграфистът чукаше по покрива на кабината. Наведен към прозорчето, той се мъчеше да надвика шума на мотора и виенето на амбрияжа. С дясната си ръка показваше надясно.

— Какво ли им се е случило? — с досада каза шофьорът, като намали скоростта, но изведнаж рязко удари спирачките и ми викна: — Гледайте по-скоро! Какво е това?...

Скочилият от камионетката радиотелеграфист за минутка закри прозорчето на кабината. С пушка в дясната ръка той се спусна към склона на един голям бархан. В пролуката между два хълма се виждаше нисък и плосък бархан. По повърхността му се движеше нещо живо. Макар това движещо се същество да беше много близко до нас, ние със шофьора не успяхме веднага да го разгледаме. То се движеше с някакви

конвулсивни тласъци, като ту се свиваше почти наполовина, ту бързо се изправяше. Понякога тласъците прекъсваха и животното просто се търкаляше по пясъчния склон.

— Какво е това чудо? Някакъв салам — прошепна на ухото ми шофьорът, сякаш се страхуваше да не подплаши незнакомото същество.

Действително в животното не се виждаха нито крака, нито дори уста или очи — наистина, те може би не се виждаха от такова разстояние. Животното най-много приличаше на парче дебел салам, дълъг около един метър. Двата края бяха тъпи и беше невъзможно да се разбере где е главата, где е опашката. Големият и дебел червей, непознат жител на пустинята, се извиваше върху моравия пясък. Имаше нещо отвратително и в същото време безпомощно в неловките му бавни движения. Аз не бях познавач на зоологията, но все пак схванах, че пред нас се намира съвсем непознато животно. В своите пътувания аз често се сблъсках с най-различни представители на монголския животински свят, но никога не бях чувал за нещо, прилично на този грамаден червей.

— Ей че отвратително нещо! — извика Гриша. — Ще изтичам да го уловя, само ръкавици ще си туря, иначе е гадно! — и той изскочи от кабината, като грабна от седалището кожените си ръкавици. — Стой, стой! — викна той на радиотелеграфиста, който се прицелваше от високия бархан. — Жив го хвани! Виждаш ли, едва-едва пълзи!

— Добре, а ето и другарят му — обади се Миша и предпазливо остави пушката върху гребена на дюната.

Наистина, по пясъчния склон надолу се търкаляше втори такъв салам, само може би малко по-голям. В тази минута отгоре от каросерията се разнесе пронизителният вик на Дархин. Очевидно старецът беше дълбоко заспал и едва сега се бе събудил от тичаницата и виковете. Монголецът силно крещеше нещо неразбираемо, нещо прилично на „оой-оой“. Шофьорът вече бе изтичал на бархана и заедно с радиотелеграфиста се спусна надолу. Двамата младежи тичаха бързо. Всичко, което се случи след това, стана най-много за една минута. Аз бързо изскочих от кабината, като се готвех да взема участие в лова на необикновените същества. Но едва се отделих от камионетката, когато монголецът се преметна от каросерията, търколи се върху пясъка и вкопчи ръце в мен. Див страх беше изкривил обикновено спокойното му лице.

— Гришка назад, Мишка викай!... По-скоро! Там смърт! — каза той, като се задъхваше и пак завика с фалцет: — Оой-оой!...

По-скоро учуден, отколкото уплашен от неразбираемото поведение на стареца, аз виках на шофьора и на Миша да се върнат. Но те продължаваха да тичат към неизвестните животни и или не ме чуха, или не искаха да ме чуят. Направих крачка към тях, но Дархин ме

дръпна назад. Като се изскубнах от вкопчените ръце на водача, в същото време аз не откъсвах очи от животните. Помощниците ми вече дотичаха до тях: радиотелеграфистът напред, Гриша малко по-назад. Внезапно червеите, всеки поотделно, се свиха на обръч. В същия миг цветът им от жълто-сив изведнаж потъмня и стана мораво-син, а по краищата ясносин. Без вик, съвсем неочаквано, радиотелеграфистът падна по лице на пясъка и остана неподвижен. Аз чух вика на шофьора, който в това време дотича до лежащия на някакви си четири метра от червеите радиотелеграфист. Миг — и Гриша също тъй странно се огъна и падна на едната си страна. Тялото му се преобърна, търколи се надолу по бархана и изчезна от погледа. Изскубнах се от ръцете на водача и се спуснах напред. Но Дархин с бързина на юноша ме улови като с клещи за краката и ние заедно се затъркаляхме по мекия пясък. Борех се с монголеца, като се мъчех да се изскубна от него. Извън себе си, измъкнах револвера и го насочих към монголеца. Спуснатият предпазител щракна и едва тогава водачът ме пусна. Застанал на колене, старецът протягаше ръце към мене. От гърдите му се изтръгваше пресипнало дишане заедно с вика: „Смърт! Смърт!“ Изтичах на бархана, като продължавах да стискам револвера в ръка. Тайнствените червеи бяха изчезнали някъде. Неподвижните тела на другарите лежаха върху пясъка, набразден със следи от пълзенето на гадните животни. Монголецът тичаше след мене и щом видя, че червеите ги няма, се спусна като мене към нашите спътници. Страшно чувство на скръб сви сърцето ми, когато се наведох над неподвижните тела и не можах да доловя в тях нито най-малки признаци на живот. Радиотелеграфистът лежеше с отметната назад глава. Очите му бяха полуотворени, лицето — спокойно. Обратно, лицето на Гриша беше изкривено от гримаса на внезапна и ужасна болка. Лицата и на двамата бяха сини като от удушване.

Всичките наши усилия — разтриване, изкуствено дишане дори направеният от Дархин опит да пусне кръв — нямаха никакъв успех. Смъртта на другарите беше очевидна. Тя ни замая. През дългото време, което прекарахме заедно, всички ние се бяхме сдружили и сродили. За мене смъртта на младите хора беше тежка загуба. Освен това измъчваше ме съзнаването за собствената ми вина, че не спрях неразумното преследване на незнайните гадини. Забъркан, почти без мисли, аз мълчаливо стоях и се озъртах, като напразно се надявах да

видя отново проклетите червеи и изстрелям в тях пачка патрони. Старият водач, отпуснал се върху пясъка, тихо прохлипваше и аз едва тогава помислих колко трябва да бъда благодарен на стареца, който ме бе спасил от бърза и неизбежна смърт...

Пренесохме двете тела и ги сложихме в каросерията на камионетката, безсилни да ги захвърлим в страшните морави пясъци. Може би нейде вътре в нас мъждукаше надеждата, че това още не е крайната смърт, че нашите другари, замаяни от незнайна сила, изведнаж ще се събудят. Нито дума не разменихме с водача. Очите на монголеца безпокойно ме следяха, докато не седнах на Гришовото място и не запалих мотора. Като включвах скоростите, аз хвърлих последен поглед върху това с нищо неотличаващо се от цялата пустиня място, гдето изгубих половината от своя отред. Колко леко и весело ми беше преди един час и колко самотен се чувствавах сега!... Камионетката тръгна. Тъжното виене на първа скорост ми се стори непоносимо. Седнал в кабината, Дархин гледаше как се справям с камионетката и като се увери в моето умение, малко се поободри.

Същия ден едва достигнахме мястото, където бяхме пренощували, и там погребяхме другарите си — близо до астропункта, под високата купчина от камъни. Разложението вече бе засегнало телата им и уби последната ни надежда за „възкресение“.

Аз и сега не мога спокойно да си спомня мълчаливата нощ в мрачните планини. Като едва дочаках да се съмне, подкарах камионетката по черния чакъл, колкото можеше по-бързо. И колкото повече се отдалечавахме от страшната пустиня Шаргин-Гоби, толкова по-спокойно се чувствавах. Пресичането на страшните пясъци на Долон-Хали-Гоби — тежка работа за недостатъчно опитен шофьор — погълна изцяло вниманието ми, като отчасти разпръсна тъжните мисли за загиването на другарите ми.

Когато почивахме при огнените скали, аз казах на монголеца, че му благодаря за спасяването на живота ми и че като началник ще отбележа, че на него се дължи спасяването на всички резултати от работата. Дархин беше трогнат. Той се усмихна и каза:

— Аз викал — смърт, ти все пак ходиш; тогава уловил тебе — началник загине, всичко загине. А ти за малко стреля на мене!...

— Аз тичах да спасявам Гриша и Миша — казах му — за себе си не мислех.

Цялото обяснение на това произшествие, което можах да получа от водача, па и от всички останали познавачи на Монголия, се състоеше в това, че според много древни поверия на монголците, в най-безлюдните и безжизнени пустини живее животно, наричано „Алергорхой-Хорхой“. Именно това име в бързото викане на Дархин ми се стори като повтаряне на „оой-оой“. „Алергорхой-Хорхой“ не е попадал в ръцете на нито един изследовател, отчасти поради това, че живее в безводни пясъци, отчасти поради страха, който монголците изпитват към него. Този страх, както сам се убедих, е напълно основателен: животното убива от разстояние и мигновено. Каква е тайнствената сила, която Алергорхой-Хорхой притежава — не се наемам да съдя. Може би това е електрически ток с огромна сила или отрова, разпръсквана от животното — това не зная...

— Е, както сами разбирате, почти свръхестествената смърт на двамата ми сътрудници ми причини не малко големи неприятности, когато се върнах в цивилизования свят...

Зубов се намръщи и като се оттегли с креслото си в ъгъла, се скри зад гъстите кълба тютюнев дим.

---

[0] Алергорхой-Хорхой — страшен червей (по монголски). ↑

[1] Астрономически пункт — точка на земната повърхност, на която географските координати (дължина, ширина и абсолютна височина) са определени с най-голямата възможна точност по пътя на астрономически наблюдения. ↑

[2] Универсал на Хилдебрандт — астрономически ъгломерен инструмент. ↑

[3] Аймак — монголска община. ↑

[4] Дерес — твърда висока трева, която расте по монголските степи. ↑

[5] Астрономически пункт. ↑

[6] Ентропия — термин, който означава натрупване на изразходвана енергия, преминала в неподвижна, недейтелна форма. ↑

[7] Лимб — посребрен пръстен, на който са нанесени деления на градуси, минути и секунди. ↑

[8] Вернер — допълнителна скала с деления за точни отчитания по лимба. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.